

УДК 378:001.891

Козак Людмила Василівна

доктор педагогічних наук, доцент,
старший науковий співробітник НДЛ освітології
Київський університет імені Бориса Грінченка, м. Київ
l.kozak@kubg.edu.ua

РОЗВИТОК УНІВЕРСИТЕТСЬКОЇ ОСВІТИ: НАВЧАННЯ НА ОСНОВІ ДОСЛІДЖЕННЯ

Анотація. У запропонованій статті обґрунтовується актуальність навчання на основі досліджень в контексті вирішення проблеми розвитку і підвищення якості університетської освіти; розкрито сутність та основні ідеї навчання на основі дослідження, його місце у професійній підготовці майбутніх фахівців; розглянуто зарубіжний досвід щодо методів ефективного поєднання викладання і досліджень, моделі інтеграції досліджень у навчальний процес; визначено особливості форм дослідницької роботи студентів упродовж всього періоду навчання в університеті.

Ключові слова: дослідження; навчання на основі дослідження; університетська освіта.

Постановка проблеми. Університетська освіта займає провідне місце в системі неперервної освіти. Вона пов'язана з економікою та наукою, технологією та культурою суспільства, і тому її розвиток є важливою складовою стратегії розвитку як країни, так і цивілізації [4]. Розвиток і підвищення якості університетської освіти, зокрема, за рахунок посилення інтеграції з науковими дослідженнями, є одним із пріоритетів держав Європейського Союзу [3]. Інноваційна освіта передбачає навчання в процесі створення нових знань шляхом інтеграції фундаментальної науки, навчального процесу і виробництва. В Україні у цьому напрямі вже робляться певні кроки. У 2007 році уряд ухвалив постанову «Про затвердження Державної цільової науково-технічної та соціальної програми «Наука в університетах» на 2008-2012 роки» [7]. Державною програмою було передбачено створення при університетах науково-навчальних центрів, оновлення матеріально-технічної бази вищих навчальних закладів. Проте реалізацію програми можна оцінити як успішну лише частково. Так, протягом 2009-2010 років науково-навчальними центрами замість запланованих 50 науково-технічних проектів за

пріоритетними напрямками розвитку науки і техніки виконувалось лише 7. Реальне фінансування проектів становило близько 6% від запланованого рівня [10].

Ще одним важливим кроком інтеграції наукової діяльності й освіти стала постанова Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2010 року «Про затвердження Положення про дослідницький університет» [8]. Сьогодні статус дослідницького мають 14 українських вищих навчальних закладів, шість із яких очолюють національний рейтинг за індексом цитування. Але, на думку фахівців, зокрема В. Г. Семиноженка, питання забезпечення реальних стимулів активізації наукової діяльності університетів, у тому числі для поліпшення міжнародних позицій української університетської науки поки що залишається відкритим [10].

Актуальність окресленої проблеми знаходить відображення й у новому Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.) [1]. У документі зазначено, що наукова, науково-технічна та інноваційна діяльність у вищих навчальних закладах є невід'ємною складовою освітньої діяльності (Ст. 65). Відповідно до Закону, основною метою наукової, науково-технічної та інноваційної діяльності є здобуття нових наукових знань шляхом проведення наукових досліджень і розробок та їх спрямування на створення і впровадження нових конкурентоспроможних технологій, видів техніки, матеріалів тощо для забезпечення інноваційного розвитку суспільства, підготовки фахівців інноваційного типу [1]. Все вказане зумовлює актуальність розгляду питань організації навчання на основі дослідження в аспектах, що визначають загальний вектор розвитку університетської освіти в сучасності та в перспективі.

Наукові засади дослідницького підходу у вищій школі висвітлені у працях С. І. Данилова, І. Б. Карнаухової, О. М. Пехоти та ін. Зарубіжний досвід інтегрування досліджень у навчальний процес вивчали М. В. Кларін, В. І. Сацик, А. В. Ставицький та ін. Окремі аспекти підготовки фахівців до дослідницької діяльності розглядалися М. В. Гусевим, В. І. Загв'язинським, В. В. Краєвським, Т. Є. Кристопчук, В. К. Сидоренком, С. О. Сисоєвою та ін. Водночас проблема організації навчання на основі досліджень залишається актуальною та недостатньо розробленою.

З огляду на викладене, **метою статті** є теоретичний аналіз наукових джерел для з'ясування сутності навчання на основі дослідження, виявленні його характеристик та шляхів реалізації у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Одним із найактуальніших завдань модернізації системи освіти сьогодні є наближення змісту освіти до науки, органічне поєднання науково-дослідницької, навчальної та викладацької діяльності насамперед у межах вищої школи. Давня, але досі так і не реалізована в Україні формула В. Гумбольдта «освіта через науку» сьогодні є визначальним стратегічним пріоритетом реформування всієї системи вітчизняної освіти. Усвідомлюючи цей пріоритет і розмірковуючи над шляхами його реалізації, цілком слушним і корисним може стати використання ідей іншого німецького мислителя – К. Ясперса, який аргументовано довів, що втілення формули В. Гумбольдта у життя в рамках вищої школи потребує органічного поєднання трьох цілей і відповідних видів діяльності – викладання (навчання спеціальним професіям), виховання (власне освіти) і дослідження. У сучасній вищій школі, особливо у найрозвиненішій її формі – університеті, «ці цілі утворюють нерозривну єдність. Одна ціль не може бути відокремлена від інших без того, щоб не ліквідувати духовну сутність університету та одночасно не загинути самій. Всі три цілі є моментами одного живого цілого. В ізолюванні цих цілей проявляється відсутність прагнення до духовності» [16, 66].

Що стосується дослідницької складової, то слідом за К. Ясперсом варто зауважити, що «навчання потребує досліджень, що відносяться до його сутності. Тому вищим і невід'ємним принципом університету є зв'язок дослідження з навчанням; не тільки тому, що з економічних міркувань хочуть зекономити за рахунок поєднання робіт, не тільки тому, що тільки так можливе матеріальне існування дослідників; але і тому, що відповідно ідеї найкращий дослідник одночасно є і єдино хорошим викладачем. Хоча дослідник може бути і дидактично незграбним, ... проте тільки він один може познайомити із власними процесами пізнання і завдяки цьому – з духом науки, а не з мертвими результатами знання. Він один, власне, і є живою наукою, і у спілкуванні з ним стає видимою наука, як вона існує з самого початку. Він пробуджує ідеологічні імпульси у тих, хто навчається.

Він веде до витоку науки. Тільки той, хто досліджує сам, може дійсно навчати» [16, 70].

Другий принцип освіти, що базується на дослідницькій практиці, – зв'язок дослідження і навчання з процесом освіти (виховання). Для такого навчання пізнання є самоціллю. Тому студент, який пройшов під час навчання такий процес щоденної орієнтації на дослідницький підхід до пошуку знань, що вже існують, і знань, які ще мають бути сформовані у процесі науково-дослідницького пізнання, на все життя залишається наукозорієнтованою людиною. Ця орієнтація проявляється навіть тоді, коли він цілком занурений у практично-прикладні форми професійної діяльності.

І, нарешті, викладання. Сенс сучасної вищої (університетської) освіти полягає в тому, що вона має бути спрямована на студентів, які здатні до натхнення та ініціативи, але потребують відповідного наукоцентричного та дослідницькоцентричного виховання. У зв'язку з цим, вища школа має розвивати у студента здатності знайти за допомогою самостійного вибору та «суворого навчання» свій унікальний шлях «серед труднощів і помилок, які необхідні та неминучі для духовного і професійного розвитку» [14], [16].

Проблеми інноваційної перебудови навчального процесу стають сьогодні ще масштабнішими. Вони передбачають необхідність впровадження модернізованих моделей вищої освіти, які, в свою чергу, призводять до кола нових труднощів.

Враховуючи досягнення сучасної зарубіжної педагогіки, як зазначає М. В. Кларин, можна виокремити два основні типи інноваційних підходів до навчального процесу у вищій школі. До першого, дослідники відносять так звані інновації – модернізації, які сприяють модернізації навчального процесу, спрямовані на досягнення гарантованих результатів в межах його традиційної репродуктивної орієнтації. В якості другого інноваційного підходу до навчання педагоги розглядають інновації – трансформації, які покликані забезпечити якісне перетворення навчального процесу і спрямовані на забезпечення його дослідницького характеру, орієнтацію пошукової навчально-пізнавальної діяльності. Відповідний пошуковий підхід до навчання передбачає формування у студентів

досвіду самостійного пошуку нових знань, їх застосування в нових умовах, формування досвіду творчої діяльності з виробленням ціннісних орієнтацій [2].

Розглянемо характерні риси пошукових моделей навчання. Основа навчання – його зв'язок з безпосереднім досвідом студентів, який виступає як відправний момент і найважливіше джерело навчального пізнання. Мета навчання – організація навчального дослідження, набуття студентами нового досвіду, розширення пізнавальних можливостей. Для студентів навчальне завдання виступає як дослідження в контексті значущої для них проблемної ситуації. Умови навчання та характер навчальної взаємодії змінюються, підкоряючись вимогам спільного дослідницького пошуку.

Важливою ознакою і складовою частиною пошукового навчання є його соціальний (соціально-психологічний) характер; особливого значення набуває пов'язана з навчальним пошуком комунікативно-діалогічна діяльність, спілкування студентів один з одним і з викладачем, моделювання життєвої реальності (майбутньої професійної діяльності) у навчальному процесі, рефлексія.

Таким чином, найважливішими видами діяльності, з якими пов'язані дидактичні пошуки в рамках пошукової орієнтації, є: систематичне (логічно вибудоване дослідження-вирішення проблем, дискусійна (комунікативно-діалогічна) діяльність, ігрова імітація і моделювання, рефлексія досвіду пошукової діяльності.

Надпредметна пошуково-дослідницька діяльність, тобто діяльність з організації власного пізнання, в інноваційному навчанні висувається на перший план. Освоєння процедури пошукової діяльності стає самостійною дидактичною метою [2].

Проблема інтеграції досліджень у навчальний процес є актуальною як для зарубіжної, так і вітчизняної вищої освіти. Так, у 2012 році у Будапешті (Угорщина) відбувся семінар на тему: «Освіта на основі досліджень: Стратегія та реалізація». У заході взяли участь представники 45 країн Європи, Азії, Африки. Учасниками від України були експерти В. І. Луговий і А. В. Ставицький [11].

Під час семінару всебічно обговорено залучення студентів до дослідницької роботи під час навчання з основним акцентом на бакалаврських освітніх програмах.

Головна дискусія велася щодо механізмів та можливостей включення дослідницької роботи до навчальних планів.

Презентовано результати залучення студентів до дослідницької роботи під час навчання в Шотландії, зокрема на прикладі Університету м. Глазго (за обома рейтингами «Таймс» і «Шанхайський» входить до групи 200 найкращих університетів світу). Цей процес відбувається за рахунок створення так званих «шотландських поглиблених тем», які спрямовано на розширення студентського досвіду шляхом саморозвитку. Такі теми заохочують студентів та викладачів поширювати найкращий досвід і разом генерувати ідеї та моделі для інновацій у навчанні та викладанні. Цей підхід дав змогу структурувати навчальні плани, розвиваючи як вертикальні, так і горизонтальні зв'язки між дисциплінами, формувати розуміння у студентів, як саме пов'язані дослідження та викладання.

На думку представників Швеції, основна увага має приділятися зміні ролі викладача: якщо раніше викладач розглядався як людина з досвідом наукових досліджень, то зараз необхідно, щоб викладач проводив дослідження, залучаючи до них студентів. У той самий час суттєвою проблемою залишається факт, що близько двох третин викладачів вищих навчальних закладів Швеції не мають або мають незначний дослідницький досвід, лише близько 5 % навчальних годин проводиться відомими дослідниками-вченими.

Представники Європейського інституту технології обґрунтовували важливість впровадження інноваційного підходу у вищу освіту через розроблення нових європейських магістерських, докторських і постдокторських програм, поєднуючи науково-дослідницький прогрес з розвитком підприємництва та творчих компетентностей.

На семінарі було представлено реалізований у Нідерландах проект, у якому близько 20 % найкращих студентів Маастрихтського університету (топ-закладу за рейтингами «Таймс» і «Шанхайський») у бакалавраті залучалися до дослідницьких проектів закладу замість двох вибіркових курсів. Безумовно, що для широкого впровадження такої методики мають бути готові не тільки студенти, а й викладачі. Водночас слід відзначити позитивні результати, отримані університетом: значне

зростання наукових публікацій студентів, організація міжнародних студентських конференцій (з міжнародним реферуванням робіт), підвищення рівня університетських наукових досліджень [11].

На думку А. В. Ставицького, освіта, що заснована на дослідженнях, дозволить сформувати спеціалістів нового рівня, які спроможні розв'язувати нестандартні проблеми, що виникатимуть все частіше через стійкий розвиток технологій. Проаналізований автором зарубіжний досвід розвитку освіти, заснованої на дослідженнях на прикладах європейських університетів, дозволив розглянути переваги та недоліки нового підходу, а також виявити деякі його особливості [13].

Дослідник відзначає, що перехід від проблемно-орієнтованого навчання до навчання, заснованого на дослідженні, передбачає наявність реального академічного дослідження, у якому можуть брати участь студенти. Для цього вони опановують теорію дослідження за допомогою лекцій та активного вивчення наукових статей, а потім проводять дослідження на основі спеціально розроблених викладачами дослідницьких питань, розв'язання яких передбачає використання різних методів, які, як правило, притаманні одночасно різним дисциплінам.

Автор вказує на суттєву різницю між двома видами навчання. Якщо при проблемно-орієнтованому навчанні відбувається симуляція процесу наукового дослідження, то при навчанні, заснованому на дослідженні, відбувається безпосередньо процес наукового дослідження. Замість короткотермінових наукових завдань ставляться довготермінові, замість відтворення відомих знань створюється нове знання.

Основна ідея навчання, заснованого на дослідженні полягає в тому, що Університет є спільнотою науковців та студентів, які не є клієнтами університету, вони не є споживачами продукту під назвою «знання»; знання визначаються як знання, отримані шляхом спілкування. Під час навчання студенти розуміють логіку академічних міркувань, вони не тільки здобувають навички і компетентності для їх відповідних областей шляхом канонічного навчання, вони також повинні зрозуміти, чому дослідники прийшли до таких висновків, чим ці способи міркування відрізняються від інших. Замість пошуку стажування за межами університету

студентам повинна бути надана можливість інтеграції теорії і практики з метою поширення знань і надання допомоги в дослідженнях університету [13].

Вказуючи на позитивні сторони такого підходу, А. В. Ставицький зауважує, що початок переходу на нову методику слід розпочинати із суттєвої зміни навчальних планів, перенавчання викладачів, посилення співпраці із зарубіжними університетами [там само].

Сучасні принципи інтеграції дослідницької компоненти у навчальний процес досліджував В. І. Сацик [9]. Автор переконливо доводить, що навчання на основі досліджень дозволяє розвивати у студентів креативне мислення, професійні навички, вміння критично аналізувати існуючі ідеї, теорії й гіпотези та успішно самореалізуватися на цій основі.

Дослідник відзначає, що велика увага інтегруванню досліджень у навчальний процес приділяється в дослідницьких університетах США. Для цього часто використовуються такі методи ефективного поєднання викладання і досліджень: організація так званих гостьових лекцій за участі колег чи відомих наукових експертів у тій чи іншій сфері з метою публічного обговорення на лекційному занятті зі студентами важливих аспектів досліджень; використання на заняттях спеціальних відеоматеріалів чи презентацій, інших матеріалів, завчасно зібраних і підготовлених, які стосуються досліджуваних проблем і відображають погляди авторитетних учених; залучення останніх результатів наукових досліджень до навчальної програми задля їх опрацювання і обговорення на лекційних та практичних заняттях; розробка спеціального пакета наукових завдань для студентів з метою розвитку у них навичок фахового огляду літературних джерел, планування різного роду наукових експериментів, написання рецензій, презентації наукових доповідей на конференціях, належного оформлення документів для отримання дослідницьких грантів тощо; залучення студентів до участі в наукових проектах, спеціалізованих студентських наукових спільнотах, Інтернет-форумах і дискусіях для обговорення та опрацювання важливих наукових питань тощо [9].

Оригінальний підхід до типологізації моделей інтеграції досліджень у навчальний процес було розроблено британським дослідником вищої освіти

М. Хейлі [17]. Вчений запропонував виокремлювати чотири способи поєднання викладання і досліджень залежно від ступеня залучення студентів у дослідницький процес і глибини охоплення студентами досліджень у навчальному процесі. Відповідно, пропонуються такі моделі поєднання навчання і досліджень:

- навчання, що базується на дослідженнях (*research-based learning*) – відбувається безпосереднє здійснення студентами досліджень і наукового пошуку;
- навчання, орієнтоване на дослідження (*research-oriented learning*) – акцентується увага на розвитку у студентів дослідницьких навиків і технік;
- навчання, кероване дослідженнями (*research-led learning*) – здійснюється огляд студентами результатів сучасних досліджень з певної дисципліни;
- навчання, що базується на науковому керівництві (*research-tutored learning*) – студенти залучаються у наукові дискусії, виконання наукових звітів, написання есе.

У навчальному процесі можливе деяке поєднання наведених стратегій, залежно від мети і цілей навчання.

Наведена модель дозволяє розробити ефективну стратегію поєднання навчання і досліджень у ході аудиторної чи самостійної роботи студентів, виходячи з пріоритетів вивчення ними дослідницьких процесів і проблем (у формі безпосереднього здійснення студентами досліджень і наукового пошуку або шляхом розвитку у них дослідницьких навиків і технік) чи змісту досліджень і їх результатів (у формі залучення студентів у наукові дискусії, виконання наукових звітів, написання есе або шляхом огляду ними сучасних досліджень з тієї чи іншої дисципліни. У різних випадках студенти можуть бути активними (здійснюють дослідження самостійно чи під керівництвом) чи пасивними (обговорюють результати існуючих досліджень чи знайомляться з методами їх проведення) учасниками навчального процесу [9].

Як зазначає З. І. Слєпкань, для науково-дослідної роботи студентів українських вишів характерною є єдність цілей і напрямів навчальної, наукової і виховної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів роботи, що реалізується в навчальному процесі і в позанавчальний час. Це забезпечує безперервну їх участь у науковій діяльності протягом усього періоду навчання [12].

Перші етапи набуття наукового досвіду передбачають ознайомлення студентів з прийомами, методами, видами наукового дослідження, основними поняттями наукового апарату, правилами підбору потрібної інформації та підготовки доповідей, рефератів, рецензій та ін. На другому курсі студенти повніше ознайомлюються з фаховими напрямками роботи кафедр, беруть участь у гуртках наукової творчості студентської молоді, проблемних групах, а також особисто обирають конкретну тему для самостійної пошукової роботи. На третьому курсі, крім рефератів, студенти пишуть курсові роботи з навчальних дисциплін. Вони, як правило, мають реферативний і прикладний (в окремих випадках) характер. На четвертому курсі рівень підготовленості студентів уже достатній для проведення значущих самостійних наукових досліджень, написання курсових робіт з фахових дисциплін. Сприятливі умови для цього створює активна виробнича практика. На п'ятому курсі, який наближає студентів до кваліфікаційної межі професійної підготовки, вони виконують і захищають дипломну роботу, що є підсумком всієї науково-дослідної роботи [12, 162].

Схожої думки щодо організації навчально-дослідницької діяльності студентів дотримується В. Оніпко, наголошуючи, що така діяльність складна, і опанувати її, навіть на елементарному рівні, достатньому для сучасної професійної діяльності, неможливо за короткий термін, тому формувати у студентів дослідницькі уміння і навички необхідно впродовж усього періоду навчання в освітньому закладі [5].

Дослідниця науково обґрунтовує рівневу структуру організації дослідницької роботи майбутніх учителів природничих дисциплін у процесі їх підготовки до роботи у профільній школі [5]. Відповідно до структури, на першому, початковому – ознайомлювальному рівні передбачається використання завдань, що залучають студентів до дослідницької роботи, що уможливорює перехід від інформативного навчання до активного дослідження, навчально-творчої діяльності. Цей рівень реалізується в системі аудиторних занять (студенти 1-3 курсів), профільних гуртків, проблемних груп. На основному – навчально-дослідницькому рівні забезпечується розвиток інтересу до професійної діяльності як можливість спеціалізації. Цей рівень реалізується під час аудиторних занять (включення елементів наукового пошуку в

процес вивчення певних тем (розділів, модулів) навчальних предметів (курсів), у виконання індивідуальних творчих завдань дослідницького характеру, виконання реферативно-творчих дослідницьких робіт у ході вивчення окремих тем (розділів, модулів) тощо), факультативних, гурткових занять, засідань проблемних груп та студентського наукового товариства (бакалаври). На рівні пошуково-дослідницької діяльності (вищий – власне дослідницький рівень) забезпечується органічне поєднання колективних та індивідуальних форм навчальної й дослідницької (пошукової, конструкторсько-раціоналізаторської, дослідницько-експериментальної) діяльності, залучення студентів до підготовки індивідуальних пошуково-дослідницьких робіт. Реалізується даний рівень в комплексній системі роботи аудиторних, факультативних, гурткових занять, засідань проблемних груп та засідань студентського наукового товариства, вченої ради факультету, університету як осередків науково-дослідницької роботи вищого навчального закладу.

Розглядаючи проблеми організації навчального процесу у вищому навчальному закладі, С. А. Раков визначає дослідницький підхід у навчанні як підхід, при якому ідеями досліджень пронизані всі форми навчальної роботи студентів: лекції, практичні заняття, лабораторні заняття, індивідуальна та самостійна робота, курсові та дипломні проекти. Він реалізується через дослідницьку діяльність та навчальні дослідження, шляхом рефлексування яких набувається індивідуальна, особистісна методологія проведення досліджень. Це означає, що дослідницький підхід має місце у кожній темі, у кожній формі навчальної роботи, а глибина його використання визначається навчальною та педагогічною доцільністю, кваліфікацією викладача, підготовленістю аудиторії тощо [6].

Висновок. Узагальнення вказаних положень та підходів до розгляду навчання на основі дослідження в контексті необхідності вирішення проблеми розвитку і підвищення якості університетської освіти, дозволяє стверджувати наступне.

Навчання на основі дослідження передбачає формування у студентів досвіду самостійного пошуку нових знань, їх застосування в нових умовах, формування досвіду творчої діяльності з виробленням ціннісних орієнтацій. Метою такого навчання є розвиток дослідницьких компетенцій студентів через організацію

навчального дослідження, набуття студентами нового досвіду, розширення пізнавальних можливостей. Методами та формами ефективного поєднання викладання і досліджень є організація лекцій за участі відомих науковців у тій чи іншій сфері з метою обговорення важливих аспектів досліджень; постійне наповнення освітнього процесу інформацією про новітні наукові досягнення у сфері, що відповідає як основному напрямку підготовки студентів, так і суміжним з нею сферам, що є доцільними; включення елементів наукового пошуку в процес вивчення певних тем (розділів, модулів) навчальних предметів; виконання нетипових завдань дослідницького характеру під час різних видів практики; обов'язкове виконання студентами на етапах їх підготовки комплексних курсових робіт, що системно охоплюють ряд спеціальних і базових дисциплін та мають прикладну спрямованість; виконання дипломних (кваліфікаційних) проектів, пов'язаних з проблематикою досліджень кафедр; залучення студентів до участі у роботі наукових гуртків, проблемних груп, наукових проектах університету тощо.

Реалізація навчання на основі досліджень дозволить вирішити ряд основних завдань, зокрема, сформувати у студентів науковий світогляд, оволодіти методологією і методами наукового дослідження, розвинути творче мислення та індивідуальні здібності у вирішенні практичних завдань, удосконалити основні дослідницькі вміння особистості, що надзвичайно важливо у підготовці майбутніх фахівців до інноваційної професійної діяльності.

Незважаючи на розроблені загальнотеоретичні положення щодо дослідницької складової навчального процесу, нерозв'язаними залишаються такі питання:

- як відібрати та структурувати зміст навчальних курсів для системного запровадження навчання на основі досліджень у вищій школі?
- якими є педагогічні умови ефективної реалізації інтеграційної взаємодії?
- як навчання на основі дослідження має бути представлено у підручниках та інших засобах навчання?

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Закон України «Про вищу освіту» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
2. Кларин М. В. Инновации в мировой педагогике : обучение на основе исследования, игры и дискуссии (Анализ зарубежного опыта) / М. В. Кларин – Москва-Рига : Педагогический центр «Эксперимент», 1998. – 180 с.
3. Комюніке Конференції Міністрів країн Європи, відповідальних за сферу вищої освіти «Загальноєвропейський простір вищої освіти – Досягнення цілей». – м. Берген, 2005 р.
4. Мещанінов О. П. Основні ознаки та проблеми розвитку університетської освіти / О. П. Мещанінов // Наукові праці. Том 46. Випуск 33. Серія - Педагогічні науки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npchdu/Pedagogics/2006_33/33-1.pdf
5. Оніпко В. Організація пошуково-дослідницької діяльності учителів природничих дисциплін у підготовці до роботи у профільній школі / В. Оніпко // Витоки педагогічної майстерності. – 2013. Випуск 11. – С. 246–250.
6. Пехота О. М. Основи педагогічних досліджень : від студента до наукової школи : навчально-методичний посібник / О. М. Пехота, І. П. Єрмакова. – Миколаїв : Іліон, 2011. – 340 с. – (Серія «Педагогічна освіта ХХ»).
7. Постанова КМУ «Про затвердження Державної цільової науково-технічної та соціальної програми «Наука в університетах» на 2008-2012 роки» від 19.09.2007 № 1155 [Електронний ресурс] – Режим доступу : // www.rada.gov.ua/
8. Постанова КМУ «Про затвердження Положення про дослідницький університет» від 17.02.2010 р. N 163 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/163-2010-%D0%BF>
9. Сацик В. І. Сучасні принципи і методи інтеграції дослідницької компоненти у навчальний процес (С. 108-110) / Від викладання дисциплін – до освоєння наук: трансформація змісту, технологій освітньої діяльності та розвиток педагогічної майстерності [Електронний ресурс]: зб. матеріалів наук.-метод. конф. 31 січня 2013 р. – К.: КНЕУ, 2013 – 531 с.
10. Семиноженко В. Повернути науку в університети. – Урядовий кур'єр, № 48 (4446) від 17.03.2011 року [Електронний ресурс] / В. Семиноженко. – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/povernuti-nauku-v-universiteti/>
11. Семінар «Освіта на основі досліджень: Стратегія та реалізація» <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/876-seminar-osvita-na-osnovi-doslidzhen-strategija-ta-realizacija.html>
12. Слєпкань З. І. Наукові засади педагогічного процесу у вищій школі : Навч. посіб. / З. І. Слєпкань. – К. : Вища шк., 2005. – 239 с.
13. Ставицький А. В. Розвиток вищої освіти, заснованої на дослідженнях [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.andriystav.cc.ua/Downloads/TEMPUS/RBE.pdf>
14. Філософія освіти : хрестоматія : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл. / уклад.: В. О. Огнев'юк, О. М. Кузьменко. – К.: Київ.ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 395–400.
15. Фіцула М. М. Педагогіка вищої школи : Навч. посіб. / М. М. Фіцула – К. : «Академвидав», 2006. – 326 с.
16. Ясперс К. Идея Университета / Карл Ясперс : пер. с нем. Т. В. Тягуновой ; ред. перевода О. Н. Шпарага; под общ. Ред. М. А. Гусаковского. – Минск: БГУ, 2006. – 159 с.
17. Healey, M. (2005) Linking research and teaching: disciplinary spaces, in: R. Barnett (Ed.) Reshaping the university: new relationships between research, scholarship and teaching, 30-42. Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press. – P. 70.

Рецензент

Мачинська Н.І. – д. пед. н., доцент.

Стаття надійшла до редакції 16.05.2016

РАЗВИТИЕ УНИВЕРСИТЕТСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ: ОБУЧЕНИЯ НА ОСНОВЕ ИССЛЕДОВАНИЯ

Козак Людмила Васильевна

доктор педагогических наук, доцент, старший научный сотрудник НИЛ освитологии
Киевский университет имени Бориса Гринченко, г. Киев

l.kozak@kubg.edu.ua

Аннотация. В предлагаемой статье обосновывается актуальность обучения на основе исследований в контексте решения проблемы развития и повышения качества университетского образования; раскрыта сущность и основные идеи обучения на основе исследования, его место в профессиональной подготовке будущих специалистов; рассмотрены зарубежный опыт методов эффективного сочетания преподавания и исследований, модели интеграции исследований в учебный процесс; определены особенности форм исследовательской работы студентов в течение всего периода обучения в университете.

Ключевые слова: исследования; обучение на основе исследования, университетское образование.

DEVELOPMENT OF UNIVERSITY EDUCATION: STUDYING BASED ON RESEARCH

Liudmyla V. Kozak

Doctor of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Senior Researcher of Osvitology Lab
Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv

l.kozak@kubg.edu.ua

Abstract. The article proposed the relevance of studying based on research in the context of solving problems and improving the quality of university education; essence and main ideas of studying based on research and its place in the training of future professionals; Foreign experience on methods effective combination of teaching and research and models of integration of research into the educational process; The features of forms of research work of students throughout the period of study at the university.

Keywords: research; studying based on research; University education.

REFERENCES (TRANSLATED AND TRANSLITERATED)

1. Communiqué of the Conference of Ministers of Europe, responsible for the area of higher education "European Higher Education Area - Achieving the goals" (2005), Bergen.
2. Fitsula M. M. (2006) Philosophy of Education, reader, teach. guidances. for students. Higher teach. bookmark. Kyiv: «Akademvydav», 326 p. (in Ukrainian).
3. Klarin M. V. (1988) Innovations in the world pedagogy: learning through research, discussion and games (analysis of foreign experience). Moskva-Riga: Pedagogicheskiiy tsentr «Eksperiment», p 180. (in Russian).
4. Law of Ukraine "About Higher Education" (2014). Electronic resource. Retrieved from: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukrainian).
5. Meshchaninov O. P. Main features and issues of university education. Naukovi pratsi, tom 46, vypusk, 23, seriya – Pedagogichni nauky. Electronic resource. Retrieved from: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Npchdu/Pedagogics/2006_33/33-1.pdf (in Ukrainian).
6. Onipko V. (2013) Organisation of search and research teachers of natural sciences in preparation for work in specialized schools. Vytoky pedagogichnoi maisternosti, 11, P. 246–250. (in Ukrainian).
7. Philosophy of Education (2014) : reader: navchalnyi posibnyk dlia studentiv vyscchyh navchalnyh zakladiv. Kyiv: Kyiv un. im. B. Grinchenka. P. 395–400. (in Ukrainian).
8. Piehota O. M. (2011) Fundamentals of educational research from the student to the scientific school: Textbook. Mykolaiv: Illion, 340 p. (in Ukrainian).
9. Resolution of the Cabinet of Ministers "On approval of the research university" since 17.02.2010 g. N 163 Electronic resource. Retrieved from: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/163-2010-%D0%BF> (in Ukrainian).
10. Resolution of the Cabinet of Ministers "On approval of the State target scientific-technical and social program" Science in Universities "for 2008-2012" dated 19.09.2007 number 1155 Electronic resource. Retrieved from : www.rada.gov.ua/ (in Ukrainian).
11. Satsyk V. I. (2013) Modern principles and methods of integration of the research component of the learning process (p 108-110). Vid vykladannia dystsyplin do osvoyennia nauk: transformatsiya zmistu, tehnologiy osvithnoyi diyalnosti ta rozvytok pedagogichnoyi maisternosti [Electronnyi resurs]. Zbirnyk materialiv naukovu-metodychnoyi konferentsii, 31 january, 2013 year. K.:KNEU, 531 p. (in Ukrainian).
12. Seminar "Education through research, strategy and implementation" <https://www.tempus.org.ua/uk/national-team-here/876-seminar-osvita-na-osnovi-doslidzhen-strategija-ta-realizacija.html> (in Ukrainian).
13. Semynozhenko V. Turn science into universities. Uriadovyi kuryer. № 48 (4446) since 17.03.2011 year. Electronic resource. Retrieved from: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/povernutinauku-v-universiteti/> (in Ukrainian).
14. Sliepkan Z. I. (2005) Scientific principles of educational process in high school: Textbook. Kyiv: Vysecha shkola. 239 p. (in Ukrainian).
15. Stavytskiy A. V. The development of higher education based on research. Electronic resource. Retrieved from: <http://www.andriystav.cc.ua/Downloads/TEMPUS/RBE.pdf> (in Ukrainian).
16. Yaspers K. (2006) University idea. Minsk: BGU, 159 p. (in Belarus).
17. Healey, M. (2005) Linking research and teaching: disciplinary spaces, in: R. Barnett (Ed.) Reshaping the university: new relationships between research, scholarship and teaching, 30-42. Maidenhead: McGraw-Hill/Open University Press. – P. 70.